

“L’Islam diu les coses pel seu nom”

Per a atrevir-se a parlar sobre el món islàmic, cal tenir una bona formació i haver-hi fet algun viatge. Víctor Pallejà ha residit a diversos països del Magrib i de l'Orient Mitjà, coneix algunes llengües semítiques i ha fet estudis de ciències de les religions a la Sorbona de París. En aquesta entrevista, ens parla de com veuen els musulmans als occidentals.

Víctor Pallejà de Bustinza (Barcelona, 1965) és llicenciat en Filologia Semítica per la Universitat de Barcelona i diplomant en Ciències de les Religions per la Universitat de la Sorbona. Actualment és professor a les universitats Oberta i Internacional de Catalunya. Ha fet llargues estades a Síria, Egipte, Tunísia, Marroc i l'Iran. Està especialitzat en pensament del món àrab. Li interessa molt la manera com s'ensenya actualment l'Islam a les universitats, a les mesquites o als mateixos carrers dels països àrabs. Creu que cal combinar els estudis purament erudits sobre el món islàmic amb el coneixement directe de la seva complexa realitat quotidiana.

—La noció d'Islam fa referència a una religió. La noció d'Occident, en canvi, no. És lícit, doncs, contraposar simètricament ambdós referents?

—Aquesta terminologia denota una anomalia. Occident no s'anomena ja “cristiandat”, per exemple. Tampoc es pot dir simplement que l'Islam és “Orient”. No té sentit. Existeix un Islam occidental i un Islam oriental: la geografia i la religió són coses diferents. L'expressió “Islam occidental” pot sonar estranya, però resulta que en àrab la paraula Magrib significa justament “Occident”. Un magribí és, doncs, un occidental, si més no des de la perspectiva del conjunt dels països islàmics. A més a més, no podem oblidar que a Europa hi viuen milions de musulmans.

—A banda de l'acompliment d'uns

determinats preceptes religiosos, existeix alguna cosa en comú entre —posem per cas— un camperol musulmà d'Indonèsia i un multimilionari saudita? En aquest sentit, què és la *umma*?

—Els prototips als que vostè al·ludeix tenen en comú el sentiment de pertànyer a una mateixa comunitat. L'Islam és alhora una realitat religiosa i cívica, però en el context d'una diversitat extraordinària, gairebé impossible de reduir a un sol paràmetre. D'altra banda, l'àrea geogràfica que ocupa és extensíssima, amb tot el que això implica: hi ha comunitats que ni tan sols es coneixen entre elles. D'altres, s'odien a mort. Tot i així, la idea de la *umma* té un sentit. És significatiu que el terme tingui la mateixa arrel que la paraula “mare” (*umm*, en àrab). L'inici de l'Islam, l'edat d'or, continua sent un referent molt important. El fet fundacional està sempre present. La idea de comunitat unificada, també. En qualsevol cas, és un ideal que s'ha dut a terme ben poques vegades. L'Islam propugna un espai propi sense fronteres, una veritable comunitat. En part, aquesta comunitat va existir fins a començament del segle XX, que és quan l'Islam viu per primer cop la dramàtica experiència de les fronteres.

—I quina ha estat la reacció col·lectiva majoritària a aquesta situació?

—Des de la revolta àrab de Feisal sempre hi ha hagut l'objectiu d'una mena d'Estats Units Àrabs, d'una comunitat econòmica arabomusulmana, etc. La idea de l'*umma* té una dimen-

sió espiritual, evidentment, però també conté un projecte polític inconcret. Fins als anys 50, per exemple, tot musulmà tenia dret a la nacionalitat egípcia.

—Quina és la visió comuna o estereotipada més freqüent que es té d'Occident als països islàmics?

—Des de fa molt de temps, els musulmans ja no consideren que Occident és una cultura cristiana, sinó una cultura materialista. El cristianisme, en general, és respectat per la majoria de musulmans. Però, a la vegada es creu que Occident no té valors, ni ètica, ni sentit de l'honor. D'Occident, només els interessa la tecnologia... i de quina manera! Hi ha una veritable obsessió pels avenços tècnics que provenen d'Occident. En aquest sentit, és fals que siguin retrògrades. Al contrari, senten fascinació per tot allò que soni a progrés tecnològic. Els prejudi-

“Des de fa molt de temps, els musulmans ja no consideren que Occident és una cultura cristiana, sinó una cultura materialista. El cristianisme és respectat per la majoria de musulmans”

cis són d'un altre tipus. Un tema comú de conversa és la “corrupció” (*falsada*) dels occidentals, la seva manca d'honor (*muruwwa*). Es refereixen a allò que nosaltres anomenem “saber estar”. La persecució d'uns objectius sense atendre a cap altra raó els provoca perplexitat.

—Hi ha algun estereotip real o imaginat que destaquï sobre els altres?

—Sí, tot allò relacionat amb la sexualitat. Molts pensen que els occidentals vivim en un món depravat. Aquesta visió suscita prevenció, però també moltes fantasies. En aquest tema, el seu desconeixement de la realitat occidental és molt acusat. Passa una mica com amb el mite de les sueques als anys seixanta a les costes espanyoles. La qüestió de la sida encara ha empitjorat i distorsionat més aquesta imatge. Hi ha una barreja d'enveja, d'admiració i d'odi. Tagore

TINA BARGUÉ

ja va dir que no hi ha cap poble d'Àsia que no miri els blancs sense suspicàcia i por.

—Existeix alguna simetria entre els llocs comuns i prejudicis que sorgeixen d'aquests països i els que són habituals a Occident?

—En certa manera, sí. Ells ens veuen com una societat exageradament promíscua i nosaltres els imaginem com una societat exageradament puritana. Ambdós extrems són falsos. D'altra banda, els occidentals sobredimensionem la importància de la re-

ligió en aquests països. El més curiós de tot això és que alguns components importants de l'actual identitat islàmica es basen en l'assimilació de certs prejudicis occidentals. Per exemple, molts textos occidentals del segle XIX que descrivien l'Islam han estat utilitzats pels integristes per refermar les seves idees. Un joc de miralls...

—Aquí s'utilitza sovint la paraula "moro" en un sentit despectiu. Quin és el terme àrab per denominar, en el mateix to inconcret i pejoratiu, als occidentals?

—Aquest és un tema molt complex, i no només des del punt de vista filològic. La denominació varia molt segons els països i té significats molt diferents. Per exemple, a Turquia es fa servir la paraula *rumi* ("romà"). En altres llocs, la paraula *ajnabi* ("estranger"). El terme més despectiu és *kafir* ("infidel"), emprat sobretot a l'Aràbia Saudita. Entre l'expressió "moro" i les que acabo de comentar no es pot fer una transposició exacta.

—El tractament mediàtic actual d'aquestes qüestions, referma els llocs comuns habituals o bé els va matisant i anul·lant a poc a poc?

—Malauradament, encara hi ha fets difícils d'entendre en relació a aquesta qüestió. Com pot ser que no hi hagi un mínim esforç mediàtic per superar antics prejudicis i falsetats de tota mena? Sembla que de vegades preferim els vells llocs comuns a la realitat.

—L'anomenada "correcció política" ha ajudat realment a llimar aquests prejudicis o només els ha disfressat?

—No es pot negar una certa utilitat, si més no per deixar de banda els insults habituals. Però crec que hem de defugir una terminologia que amagui certes realitats o que convidi a la indiferència. De fet, es poden dir coses molt contundents i ser totalment respectuosos amb els altres. L'objectiu és entendre'ns i fer-nos entendre. Per tant, cal trobar un camí entre l'ofensa i el maquillatge ideològic. Hi ha moltes coses que han contribuït negativament a crear aquests prejudicis: el turisme de masses, la frivolitat d'alguns mitjans de comunicació, l'intel·lectualisme fàcil... Són coses que caldria corregir.

—Creu que alguns experts occidentals en el món islàmic estan edulcorant una mica certes planes de l'Alcorà?

—L'Alcorà és un text molt directe, però també molt emfàtic, difícil de ser interpretat en tots els sentits. L'Islam rebutja el valor canònic de les traduccions de l'Alcorà, que sempre constitueixen un gran problema. Les versions que tenim a l'abast els occidentals són de tots els colors però, tradicionalment, s'han acostumat a carregar les tintes més del que calia

en relació a certs temes delicats. Ara estem endinsant-nos en una etapa que intenta corregir aquell desequilibri per mitjà d'una altra lectura més amable. És la llei del pèndol. L'Alcorà és un text difícil, enigmàtic. Què hi farem!

—És cert, com diuen alguns experts occidentals, que la noció de *jihad* no té absolutament res veure amb la violència?

—La *jihad* és un concepte relacionat amb l'esforç individual i col·lectiu per assolir l'establiment d'unes determinades normes ètiques i un model de societat. Un vessant d'aquest esforç és la guerra, sigui contra les pròpies passions personals o bé contra els enemics externs de l'Islam. En aquest sentit, aquest vessant violent existeix, però hem de veure'l amb perspectiva històrica. Quan els romans parlaven de "pacificar", en realitat al·ludien a fer la guerra. L'Islam és més franc i diu les coses pel seu nom. El que és fals és la denominació típica de "guerra santa". L'adjectiu "santa" no apareix mai en aquest context en els textos originals àrabs. El col·loquem nosaltres, els occidentals, i en pervertim el sentit. Aquesta terminologia és nostra, no pas seva.

—Es diu que des de Mauritània a les Filipines totes les fronteres de l'Islam, sense excepcions, són conflictives amb els seus veïns de diferents religions. És cert? Com pot explicar-se aquest fenomen?

—L'Islam no és ni millor ni pitjor que altres religions monoteïstes. L'explicació d'aquest fenomen és molt més senzilla, i té ben poc a veure amb la religió o amb la cultura: les zones que vostè acaba d'esmentar estan al Tercer Món, i el Tercer Món és i serà conflictiu mentre existeixi.

—També es diu que els fets de l'11 de setembre tenen més a veure amb un conflicte molt concret entre àrabs i israelians que amb un de genèric "xoc de civilitzacions". Hi està d'acord?

—Cal reflexionar amb molta més fredor sobre aquests esdeveniments. La religió només explica una petitíssima part del que ha passat. La resta només és comprensible apel·lant a paràmetres polítics, socials i econò-

TINA BAGUE

“L'Islam es veu a si mateix com una cultura colonitzada i afeblida que, malgrat tot, vol continuar sent una cultura diferenciada i aspira a la convivència”

mics. Occident sembla que es complau a fer relluir el nom de l'Islam en tot aquest assumpte. El problema és un altre: la política petroliera dissenyada per Occident ha creat els seus monstres. En aquest sentit, aquest discurs sobre el xoc de civilitzacions fa riure una mica. L'Islam es veu a si mateix com una cultura colonitzada i afeblida que, malgrat tot, vol conti-

nuar sent una cultura diferenciada i aspira a la convivència. No hi ha ningú, tret de personatges com Bin Laden, que aspirin a la confrontació.

—Des del món islàmic, la modernitat d'arrel il·lustrada és percebuda com quelcom aliè o estrany a la pròpia tradició cultural?

—En aquesta qüestió, sempre es fa servir un doble llenguatge. Hem de tenir present que una cosa és la modernitat il·lustrada, i una altra molt diferent la simple colonització cultural. Nosaltres les juxtaposem, però als països islàmics són percebudes com dues realitats perfectament diferenciades. L'Islam pot assumir formes variades de la modernitat: només cal un esforç imaginatiu. En qualsevol cas, vol continuar essent una cultura diferenciada, amb una identitat pròpia que és molt marcada. Aquesta conjunció de coses és difícil, però no impossible. Allò que no podem continuar fent és esgrimir arguments inconsistents en relació a aquest tema: si volem el petroli a bon preu, no ho justifiquem dient que els musulmans maltracten les dones.

Ferran Sàez Mateu